

„Aki bírta életben maradt...” Interjú egy száz éves veteránnal

SZABÓ SÁNDOR

Bevezetés

Kutatási területem szülővárosom, Kunszentmárton város története a két világháború alatt, illetve a világhégek során keletkezett levelek, naplók, visszaemlékezések és interjúk elemzése, tanulmányozása. Alábbi tanulmányomban kivételesen nem egy kunszentmártoni veterán emlékeit mutatom be, hanem egy Orosházán készített interjúmat.¹ De mi is a narratív történetforma? Pászka Imre megfogalmazásában így hangzik: „*A narratív történetforma tehát az, amely valakinek vagy valakiknek az élményeit, tapasztalatait, vágyait, érzelmeit fedi fel, szubjektív nézőpontból úgy, ahogy a saját megélt és elbeszélte életét, a körülötte zajló eseményeket látta, illetve látja.*”² A történelmi események elbeszélése, amelyet átélt egy személy, nem új keletű dolog, sok-sok évvel ezelőtt megjelent már, igaz, erős forráskritikával kell kezelnie a történésznek, ahogyan ezt Gyáni Gábor, a téma szakértője is leszögezi.³ Példaként említhetem Szerémi Györgyöt, aki 1490 körül született és papírra vetette emlékeit a mohácsi csatáról, illetve korának eseményeiről.⁴ Évekkel később Zay Ferenc is leírta emlékeit, Ő várvédőként harcolt Nándorfehérvár ostromakor.⁵ Brodarics István a mohácsi vést mondja el a saját szemszögéből.⁶ Az elbeszélte történelem a személyes emlékezetben jelenik meg, így szoros kapcsolatban áll a kollektív emlékezettel.⁷

2017. augusztus 16-án készítettem interjút Sin Istvánnal, aki abban az évben ünnepelte 100. születésnapját (*1–2. kép*). Arra kértem, idézze fel a második világháború éveit, a fronton átélteteket és a hadifogság időszakát. Tehát interjúm nem életinterjú, csak a világháborúra és a hadifogságra irányult. Interjúm elemzéséhez három életútbeli csomópontot veszek vizsgálódás alapjául: 1. a bevonulás körülményei; 2. a harctéren eltöltött időszak és az ott szerzett élmények; 3. a hadifogság mindennapjai és a hazajutás körülményei. Összehasonlítóképpen interjúmat veszem alapul, melyeket vezetéknevvel és perchivatkozással jelölök (pl.: ÁRVAI 27:25).

---

¹ Az interjúk saját tulajdonban vannak.

² PÁSZKA 2007, 165.

³ GYÁNI 2000, 129.

⁴ SZERÉMI 1979, 117.

⁵ ZAY 1980.

⁶ BRODARICS 1983.

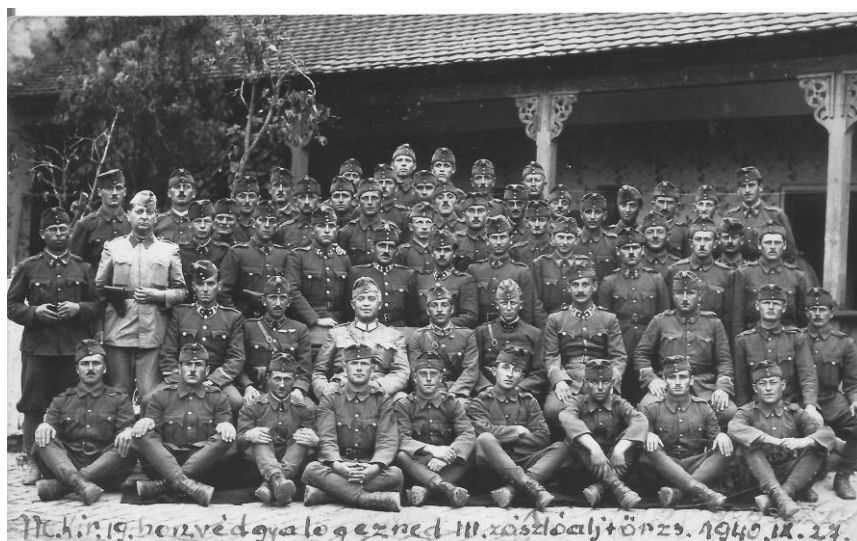
⁷ GYÁNI 2007, 38.

1. kép: Sin Istvánnal az interjút követően (2017.08.16.)

2. kép: Zajlik az interjú (2017.08.16)

3. kép: Sin István bajtársaival (Sin István az ülő sorban jobbról a 4.)

A bevonulás

Sin István 1917. január 13-án született. 1938-ban sorozták be katonai szolgálatra, a leventeképzést követően. Első alkalommal 1939 október 4-én kapott katonai behívót, azonban, mint létszámfelettit hazaengedték. A második behívót 1940. február 1-jén vette kézbe. „Könyörtelen hideg volt abban a februárban. Én a 8. századhoz kaptam beosztást.”⁸ Ebben az időszakban még csak a laktanyában voltak, ott teltek a mindennapok. „Egyszer ettünk egy évben jó és kiadós ebédet, Horthy Miklós kormányzó neve napján, decemberben. Akkor tört krumpli és disznókaraj volt az ebéd, hozzá mákos kifli.” Az újabb mozgósítás 1940 augusztusában történt, a második bécsi döntés alkalmával, amikor behívták a tartalékos állomány egy részét. Szeptember 4-én indultak el Gyula – Kötegyán - Nagyszalonta felé. Másnap lépték át a trianoni határt. „Nagyszalontán óriási lelkesedéssel, virágosóval fogadták a magyar katonákat. Nagyváradon is kitörő lelkesedéssel fogadtak bennünket, szinte virágosöben masíroztunk Várad utcáin. Nők és férfiak nyakunkba borulva ünnepeltek. Felejthetetlen, boldog érzés volt.” Kitüntetésként megkapta az Erdélyi Emlékérmét. Más alakulatok tovább meneteltek Erdélybe, Sin Istvánt és társait Orosházára vezényelték vissza, tartalékosnak (3. kép). Ahogyan felidézi, 1941 nyarán beindult a háború, és hat hetes kiképzés következett. 1941. június 26-án felségjelzés nélküli gépek támadták Kassát, Munkácsot és Rahót. A támadást a Szovjetunióknak tudták be, így Horthy Miklós kormányzó deklarálta a hadiállapot beállítását.⁹ Pista bácsi

⁸ SIN 2017 – a továbbiakban a meg nem jelölt idézetek forrása a 2017-es interjú.

⁹ ROMSICS 2010, 836.

1941. szeptember 26-án szerelt le a tényleges katonai szolgálatból, majd 1942 májusában megnősült. Egy időre nyugodt, civil élet következett. 1943. április 5-én kapta kézhez a SAS behívót a m. kir. 19. honvédegyalozezred III. zászlóaljába, Békéscsabára. *„Kétségbe voltunk esve, hogy 11 havi házasság után el kell válnunk egymástól, és ki tudja, mikor jövök haza és látjuk-e még egymást valaha.”* A SAS behívó élénken élt a kunszentmártoni veteránok emlékeiben is. Árvai Márton Szolnokra vonult be a 10/II. zászlóalj gyalogos egységhez.¹⁰ Pásztor Istvánnál is megjelenik a SAS behívó, mikor emlékeit felidézi az interjú során. Pásztor Kolozsvárra vonult be, 1944. szeptember 30-án.¹¹ Balla Péter Újvidékre vonult be 1944-ben.¹² Balogh István Kecskemétre vonult be a 7/II. gyalogsági zászlóaljhoz 1942. október 3-án. Itt aknavető kiképzést kapott, majd a későbbiekben a Dunántúlon a 103-as ellátó oszlopnál végezte munkáját, hogy a fronton levőket élelemmel és lőszerrel lássák el.¹³

Bíró Ferenc Pápara vonult be 1942 októberében az első ejtőernyős századba. Meghatározó élmény volt számára a kiképzés, ugyanis többek nem mertek kiugrani a repülőgépből, így azokat kilökték.¹⁴ Bodócs Balázs 1942. október 2-án vonult be Ceglédre, az 52-es páncélos légvédelmi gépágyú tüzérosztályhoz.¹⁵

Bozsik Béla 1943. október 3-án vonult be Szolnokra, ahol rádió-távírással kiképzést kapott, a 6. légvédelmi kiképző alosztálynál.¹⁶ Czakó Károly Kecskemétre vonult be 1943. október 4-én.¹⁷ Gyöngyösi Gyula 1942. október 5-én vonult be szintén Kecskemétre, a harmadik harckocsi ezred II. zászlóaljához.¹⁸ Huszár József Ceglédre vonult be az 52-es páncél-és légvédelmi gépágyú tüzér egységhez, majd az aknavetőöknél szolgált.¹⁹ Imrei András nehézfegyverszáznál szolgált, majd 1944 tavaszán az orosz frontra irányították.²⁰

Jernei Bálint 1930. október 1-jén Szolnokra vonult be, a második honvédegyalozezred I. zászlóaljához. Ezt követően Hajmáskéren teljesített katonai szolgálatot, mint gyakorló írnok. Majd 1932. február 1-jén szerelt le, hogy szüleit támogathassa. Ezután 1943. március 15-én Nagybereznára kellett bevonulnia, a 24. gyalozezredhez.²¹

Kakukk János 1939-ben Debrecenben vonult be, a híradós hadtesthez. Ezt követően 1942 őszén indultak el a Szovjetunióba.²² Kelemen János 1943

---

¹⁰ ÁRVAI 23:26.

¹¹ PÁSZTOR 12:12.

¹² BALLA 03:28.

¹³ BALOGH 02:09.

¹⁴ BÍRÓ 03:13.

¹⁵ BODÓCS 04:23.

¹⁶ BOZSIK 02:21.

¹⁷ CZAKÓ 02:06.

¹⁸ GYÖNGYÖSI 02:00.

¹⁹ HUSZÁR 01:30.

²⁰ IMREI 03:55.

²¹ JERNEI 06:54.

²² KAKUKK 01:36.

októberében Ceglédre vonult be, a 7/II. gyalogezred, 4. századának II. zászlóaljához, majd a Délvidéken teljesített szolgálatot.²³

A SAS-behívó, a mozgósítás alkalmával a nem tényleges állomány behívására szolgáló, személyre címzett behívójegy. A SAS jelzés, a Sürgős Azonnal Siess kezdőbetűinek rövidítése. Ezeket a behívókat a posta expressz küldeményként kezelte, majd kézhezvétele után legkésőbb 48 órával be kellett vonulni.²⁴

4. kép: Sin István 1943-ban

A fronton eltöltött mindennapok

1943. május 16-án elrendelték a riadót és még aznap bevagoníroztak, majd elindultak a keleti frontra, Békéscsaba – Szolnok – Záhony útvonalon. Jöttek sorban az ukrán városok, Tarnopol, Berdicsev, Zsitomir, majd megérkeztek Csudnovra. Itt vasút biztosítási feladatokat látott el a zászlóalj. A front mögötti utánpótlási vonalakat folyamatos partizántámadások érték, rengeteg szerelvényt felrobbantottak. Sin Istvánnak és társainak a kijelölt vasútszakaszokat kellett ellenőrizni és aknamentesíteni (4. kép). Hamarosan levelezni is tudtak az otthon ragadt szeretetteikkel, megkapták a tábori postaszámot, F-380. Túl sok információval nem láthatták el a katonák szereteteiket, csupán néhány sorral.

---

²³ KELEMEN 03:01.

²⁴ SIPOS 1996, 384.

Az alábbi levél 1944. június 27-én íródott.

„Drága Édesanyám!

20-án irt zárt levelét megkaptam. Köszönöm szépen. Most csak keveset írok, mert sok dolgom van és kevesebbet is várjanak ezután is. Sokat gondolok édesanyámra is, vajon egészséges? Mindkettőjüket szeretettel csókolja, szerető fiuk, Pityu.”²⁵

Az otthoniakkal való kapcsolattartás volt az egyik legfontosabb dolog a honvédeknek. A kunszentmártoni Árvai Márton így idézi fel emlékeit 1944 októberéről: *„Itthonról az utolsó levelet október 7-vel kaptam meg. A feleségem megírta, Kunszentmárton elesett. [Kunszentmárton ekkor érték el a szovjet csapatok, és megkezdődött a város „ostroma”.] Mi még az első vonalban harcoltunk.”²⁶*

Az alakulat közben haladt északi irányba: Ovrucs, Jelszk, Szlovetsna majd Kalinkavicsi. 1943 augusztusában már 100 napot töltöttek el a fronton, mikor Sin István megkapta az I. osztályú Tűzkeresztet. Szeptemberben szovjet légitámadás érte az alakulatot, *„dobálták lefele a Sztálin lámpásokat, majd elkezdték a bombázást. Mi egy földbunkerbe menekültünk, ami legalább a repeszekről védett, de az állomás összes ablaka betört és ajtókat kivágta a légnyomás. A bomba 40 méterre csapódott be, hatalmas gödröt vajt, az istállóban a teheneket agyonvágta. A légitámadás után minden este éjfélig az egész alakulat kiment az erdőbe, mert féltünk, hogy megismétlik a támadásokat.”* 1943. október végén szabadságra mehetett. A hazaút 3 napig tartott különféle tehervagonokon, míg hazaérkezett. Boldogsága határtalan volt, mikor november 9-én megszületett fia, Géza. A szabadság leteltével elgyötört bajtársakat látott viszont, kik már 200 kilométert tettek meg gyalogszerrel a pinszki mocsarakban hátrálva. A folyamatos hátrálás során leégett falvak sokaságával találkoztak. Egy váratlan szovjet légitámadást is felidéz: *„egy alkalommal Raták mélyrepülésben gépfegyversorozatot lőttek a domboldalra és a völgybe. Mindenki hasra vetette magát, valósággal odaragadtunk a földhöz, de szerencsére nem ért találatot senki sem.”* 1943–44 telén folyamatos visszavonulás volt. Február 1-jén érték el Mlinov községet (Ukrajna). *„A mi különítményünk után jöttek az egészségügyiek a sebesültszállító autóval. Őket az ellenség lövedékei eltalálták. Benne halt meg Révész tizedes, nagyon jó bajtársam.”* Révész tizedesről fénykép is látható (5. kép). 1944 nyarán már kezdett felbomlani a rend. Többeket a hazaszökés gondolata foglalkoztatott, ugyanis a magyar határ 200 km-re volt. A tisztek és a segédtisztek is gyakran cserélődtek.

Egy alkalommal földbunkerben húzódtak meg, mikor a harcéri veszteség kimutatásokat írták össze. Ekkor csomag érkezett, melyet a visszavonulás miatt már egy másik helyen tudott kibontani. Még látóhatárban voltak, mikor az előző bunkert fél órával később felrobbantották. *„Három bajtársamat félig halva sikerült kimenteni a romok alól.”* Sin István hamarosan megkapta a Bronz

---

²⁵ Sin István levele 1944. június 27-én.

²⁶ ÁRVAI 27:25; SZABÓ 2015, 145.

Vitézségi Érmét, harctéri szolgálataiért. „Nagyon megfogyatkozott a zászlóaljunk. Mindenkit bevetettek a tűzvonalba. Nem számított kocsis, lovász, rádiós vagy századírnok, ki kellett menni. Szerencsém volt, hogy mint zászlóaljírnokot kiemeltek.” 1944 nyarán elérték a Kárpátok előterét, majd szeptemberben egy hegygerincen rendezkedtek be.

**5. kép: Sin István és bajtársai. Sin István középen. Csudnov, 1943.
A kép jobb szélén a hősi halált halt Révész tizedes**

Fogságba esés és hadifogság

November 20-án megérkeztek Szirénfalvára (ma Szlovákiához tartozik), ahol egy parasztháznál megfigyelő szolgálatra osztották be. *„Egyik délután, úgy egy óra körül elküldtem a mellém beosztott Gyurkovics honvédet, hogy nézzen szét a faluban. Órák teltek el. Nem jött vissza. Hogy hogyan jutott eszembe, nem tudom, de a ház ajtajából távcsővel kinéztem. Ebben a pillanatban aknavetővel az ajtó elé lőttek. Én levágódtam a konyha kövezetére. Amikor magamhoz tértem, vérben volt az egész jobb oldalam, és rettenetes fájdalmat éreztem. Azonnal tudtam, fájdalom ide-oda, szerencsém van, hogy nem csapott agyon a gránát. Menekülni kellett, kitörtem a ház utca felőli kisablakát, azon ugrottam ki. Ott egy másik bajtárs is megbújt, és mivel volt nálam sebkitűző csomag, bekötötte a fejemen a sebet. [Az interjú készítésekor mutatta is Pista bácsi a szeme fölötti, öt, lencse nagyságú szilánkot.] Bekötözött, majd mentünk tovább a ház fedezetében az istállóba, ahol a többiek már megbújtak. Itt értek bennünket a szovjet katonák. Elszedtek tőlünk minden szűrő-vágószerszámot.”* Napokig tartó gyalogos út következett Munkács felé, ahol azzal hitegették őket, hogy a dokumentumaik kézhez vétele után mehetnek haza. Mikor megérkeztek Munkácsra, orosz járőrök a városházára kísérték őket. Megkapták a papírt, majd a kezükből kitépve az oroszok széttépték azt. Napokig voltak bezárva egy pincébe civilekkel együtt, ahol napi egyszer kaptak enni. Hamarosan Szolyva felé hajtották őket. Ez nagyjából 30 kilométer távolságra volt (Kárpátalja). Megérkezvén csatlakoztak a már összegyűjtött 10 ezer hadifogolyhoz. Két oldalt deszkából összetakolt, háromsoros priccesen feküdtek, naponta egyszer kaptak enni, egy marék feketebabot. Újra útnak indították őket, kb. 600 foglyot. Enni, inni az úton nem kaptak. *„Ha szomjasak voltunk, a hegyoldalról lecsorgó kis patakból ittunk, de ha ezt meglátták, hátba vágtak puskatussal. Aki bírta, életben maradt, aki nem, örökre ott maradt. Egyik nap az otthonról beszélgettünk. A mellettem lévő katona azt mondja Békéssámszonra való. Hát ki vagy te? – kérdeztem. Gyömrei Mihály. – felelte. Csak nem te vagy az én gyerekkori barátom? Én Sin István vagyok. Egymás karjaiba borultunk. Azután mindig összetartottunk.”* 180 km-t tettek meg, míg megérkeztek egy újabb lágerbe. *„Hát, Uramfia, ez még nagyobb láger volt, 15 ezren voltunk. A menü csalánleves száraz kenyérrrel.”*

Ezt követően marhavagonokba terelték őket, egy vagonba hatva embert zsúfoltak. Nyolc napig utaztak. *„A vagonban az illemhely az egyik sarokban volt. Ott végeztük a dolgokat. Teltek a napok, sejtelmünk sem volt, hogy hová visznek bennünket. Csak akkor láttuk a napvilágot, amikor valami miatt kinyitották az ajtót.”* Megérkeztek Makijivkába. 1945 januárját írtak. A lágerben szőrtelenítették őket, új ruhát kaptak, majd orvosi vizsgálatra küldték őket. Gyárakban, bányákban dolgoztak, késő estig. Egy nap jött egy tolmács, szépirású embereket keresett. Így került Sin István a lágerorvos mellé. *„A neve Jerofej Pavlovics Levanjok. Az Isten áldja meg őt.”* Több foglyot is kiválasztott az orvos, asszisztensnek. Nagy türelemmel volt feléjük, segített nekik megtanulni oroszul, valamivel több és jobb ételt kaptak. *„Úgy viselkedett az örök felé, hogy ránk,*

feltétlenül szükség van, a mi munkánk segíti az övét. Megmentett minket.” Két év telt el, mire életjelet tudott adni magáról, Vöröskereszt levelezőlappal. A láger levelezőszáma 7280 volt.

A kórház betegeire különös figyelmet szentelt Levanjok doktor. A legyengült szervezetű foglyokat gyakran támadta meg sokféle betegség. Aki nem tartotta be az orvos utasításait, az életével fizetett. Vízet nem lehetett inni, csak forralva, vagyis a betegek többnyire teát kaptak. De számtalan beteg fogoly mégis úgy halt meg, hogy éjjel 40 fokos lázzal a szomjúság gyötörte őket, és nem törődtek már azzal, lehet-e vizet inni, vagy sem, a konzerves dobozokban lévő vizet megitták. Reggelre meghaltak. A fertőzött víz a teljesen gyenge szervezetet megölte. *„Mindennapos volt a halál a táborban. Reggelente talicskával járták körbe a lágert az örök, összeszedték a halottakat, és vitték a temetőbe. Persze voltak olyan foglyok is, akik szándékosan rontották le az egészségi állapotukat. Nem ettek, nem ittak, abban bízva, hogy mihamarabb hazakerülnek. Volt olyan fogoly, aki mindössze 38 kiló volt. Rajtuk már nem lehetett segíteni – Levanjok doktor sem tudott semmit tenni. Gyömrei Misa barátom is nagyon rossz bőrben volt.”* *„Nagy volt az öröm a lágerben, amikor meghallottuk, hogy május 9-én véget ért a háború. Gondoltuk, most már a sok ígéretések után végre szabadulhatunk és hazaengednek. Még az orvos is azt mondta augusztusban, hogy parancs érkezett: minden magyar hamarosan hazamegy. Augusztus elején Levanjok doktor kiválasztotta a legbetegebbeket és leggyengébbeket, köztük Gyömrei Misa barátomat is. Mintegy 200 főt. Igyekezett minél több embert kiválasztani. Láttam az igyekezetét, és ez nagyon meghatott. Én készítettem el a listát a transzportra. Másnap boldogan sorakoztak fel az emberek, és mentek haza. Gyömrei Misi vitte a hírt a családomhoz, hogy életben vagyok, jól vagyok, igen jó helyem van a doktor mellett, és mi is mindjárt megyünk haza.”*

Később kiderült, nem engednek senki mást haza. Hiába kérdezte Sin István az orvost, hogy miért nem mehetnek, Levanjok doktor sem tudta a választ. 1947 februárjában a láger feloszlott, és szétszortották a foglyokat egy másik lágerbe.

„Nagyon féltem, hogy most mi lesz velem, de Levanjok doktor megnyugtatót, hogy őt is oda vezényelték, és mindannyinkat magához vesz ott is. De amikor odaértünk, nem történt más, mint az, hogy nekünk is ki kellett járnunk dolgozni. Egy építkezésen voltunk. Két nagy épületet a magasban egy hid kötött össze, és a foglyok ott dolgoztak. Én talicskát toltam a hid alatt, amikor egy vastag deszka élével lezuhant a hídról, és a talicskám kereke előtt fűrődött a földre. Kiabálták ugyan, hogy vigyázz, deszka, de addigra már rég lent volt. Ha egy lépéssel előrébb vagyok, szétvágja a fejemet.”

Két hét múlva kereste Sin Istvánt Levanjok. A parancs az volt, hogy jelentkezzen nála. Az új helyen megint irodába került néhány társával együtt, akik Makijivkán is ott dolgoztak. Levanjok a régi írnokot leváltotta. Fél év telt el így, amikor az orvos azt mondta: áthelyezték a szomszédos városba.

„Új orvos lett a főnököm, egy idős asszony. Szprisinszkája nevű. Elég sipítós lélek volt. Semmi nem tetszett neki, amit csináltam. Mindenért kiabált. Nagyon rosszul bánt velünk. Egy rabtársam, Ördög János nagyon szépen rajzolt – ez

köztudott volt. Valamikor engem is lerajzolt, de az a rajz már sajnos nincs meg. Szprisinszkája megparancsolta Ördög Janinak, hogy rajzolja le, de úgy kellett kinéznie, hogy fiatalos legyen a képen. Ez pedig elég nehéz dolog volt. Vele is ordibált.”

A lágerben a „felettesek” neveit is megjegyezték a foglyok, ez kivehető az interjúk során. Bozsik Béla Petrov Letyenant, a lágerparancsnokot említi, míg Sin István Szprisinszkáját. Eltelt 1947 is, és semmi jele nem volt annak, hogy elengednék a foglyokat.

„1948 tavaszán voltunk már. A foglyok elfásultak. Már senki sem remélte, hogy hazajutunk. Úgy hittük, itt veszünk a fogságban. Május volt, amikor kijelentették, hogy most aztán tényleg megyünk hazafelé. Jól dolgoztunk, és hogy otthon is ugyanilyen lelkesen építsük a szocializmust. Nem hittük el. De aznap délután új ruhát adtak mindenkinek, kaptunk egy magyar zászlót, és két nővér kíséretében 150-en elindultunk a 8 kilométerre lévő városba, Sztalinóba azzal, hogy ott gyűjtik össze a foglyokat, és onnan indul a vonat haza.”

Sztalinóban viszont erről senki sem tudott. Sem az örök, sem az ott lévő magyar foglyok.

„Amikor beértünk a városba, láttuk, hogy egy nagy építkezésen magyar foglyok dolgoznak, és kérdezték, hogy hová megyünk. Mondtuk, hogy itt gyűjtik össze a magyarokat, és indulunk mind haza. Ők csodálkoztak, mert ilyenről nem hallottak. Teljesen elkeseredtünk. Megint becsaptak minket.”

Egy újabb lágerbe vitték mindenkit. Ott a tiszték kijelentették, hogy még egy kicsit dolgozni kell, azután mehetnek haza. Sin Istvánt Szprisinszkája doktornő hívatta, és közölte vele, hogy ott dolgozik majd továbbra is az irodában.

„Én azt feleltem: nem. Nem megyek én sehová sem, se irodába, se munkára, nem kerülök én már innen haza soha. Erre nagy kiabálással kivart az irodából. Közben a 150 fős fogolycsoport magyar vezetői kihallgatást kértek az ezredestől, a lágerparancsnoktól, és közölték vele, hogy minket milyen ígéretekkel küldtek ide, és hogy az emberek testben-lélekben összetörték, képtelenek dolgozni, így sztrájkba lépnek.”

A munkatáborokban az évek során gyakori volt a foglyok hitegetése, kecsegtetése, hogy hamarosan hazaindulnak. Ahogyan Sin István emlékeiben, úgy Kelemen János visszaemlékezésében is megfigyelhető. Az orosz szavahihetőséget így foglalja össze. *„Az oroszoknak az ígérete nem sokat ért. Annyiszor mondták már, hogy hazajövünk és egy se lett belőle igaz.”²⁷* Gellai István hasonlóképpen idézte fel a szovjetek hitegetését. *„Egyre többen mondogatták, hogy holnaptól nem kell jönni, ez lesz az utolsó nap. Vége a munkának. Sztálin megígérte a kalácssütő magyar anyáknak, hogy karácsonyra otthon lesznek a fiaik. Nem hittük, mert máskor is mondott már ilyet, semmi se lett belőle.”²⁸*

---

²⁷ KELEMEN 23:45.

²⁸ VASZKÓ – FEHÉR 2000, 60.

Nem is ment másnap senki dolgozni. Este, sötétedés után öt teherautó érkezett. Felpakolták a foglyokat és elindultak a sötét éjszakába. Éjfél körül érkeztek egy másik lágerbe. Ott németek voltak, akikről megkérdezték, hogy ez büntetőtábor? A németek válaszolták, igen.

„Ott két hétig voltunk, de a szovjetek már valamit sejtettek, mert nem voltak a foglyokhoz olyan szigorúak, és a munkában is elnézték a lazaságot. Újból autóra tettek minket, és megint egy másik táborba vittek. Egy hónapig dolgoztunk ott is, vagyis inkább vergődünk. Mert a foglyok már nemigen mentek dolgozni. Mindenki csak ténfergett, mi sem törődünk már az életünkkel sem, de a szovjet örök sem foglalkoztak velünk túl sokat.”

1948. augusztus elején összehívták a magyar foglyokat, és azt mondták nekik, még aznap hazamennek – vonattal. Ismét marhavagonokba kerültek, de nem úgy, mint négy éve. Nem zsúfolták össze őket, hanem kényelmes helyük volt. A hazaút is nyolc napig tartott. A határon átvizsgálták még egyszer a névsort, aztán tovább mehettek. Végre elérték Máramarosszigetet.

„A táj festői volt, fenyvesek, vadregényes ösvények, gyönyörű látvány volt, alig vártuk, hogy Debrecenbe érkezzünk. Ott újra egyeztettek az adatainkat, megkaptuk a hadifogoly-igazolványunkat, és 20 forint zsebpénzzel elengedtek minket – mindenki ment a szélrózsa minden irányába.

Mi, orosháziak és békéssámsóniak – a Varga fodrász, Tóth Sándor, Vincze barátom, a szolnoki Suki cigány és én – a szajoli vasútállomáson búcsúzkodunk egymástól azzal, hogy tartjuk majd a kapcsolatot ezután is. Így is volt. Mindenkiel haláláig rendszeresen leveleztünk, sőt olykor találkoztunk is.”

„1948. augusztus 16-án este 11 órára értem Orosházára, ahol már órák óta vártak minket, mert a Kommunista Párt értesítette a családtagokat, így a feleségemet is, hogy már Debrecenben vagyunk, és érkezünk haza. Az állomáson nagy tömeg volt. Mindenki a hozzátartozóját várta teasüteménnyel és mindenféle jóssággal. Engem a feleségem és édesapámék vártak, hát, bizony alig ismertük meg egymást. Édesapám rendelt egy taxit, azon mentünk haza az állomásról a szüleim házához.

Végre hazaérkeztem – sóhajtottam fel. Mert ezt csak az után hittem el, miután a kisajtót becsukták utánam. Egy hosszú, keserves időszak lezárult az életemben, és boldogan ölelhettem magamhoz a feleségemet, a szüleimet. A fiam már aludt. Benyitottam a szobába, megnéztem, és zokogni kezdtem. Reggel, amikor Géza fiam felébredt, én még aludtam.”

Összegzés

Pista bácsival a szőlőlugas alatt beszélgetve döbrentünk rá, hogy augusztus 16-a van, ma 69 éve jött haza. A körünkben helyet foglaló családtagoknak is könnyű szökött a szemükbe, akik végighallgatták beszélgetésünket. Pista bácsi megszorította kezem, és megígértette velem, hogy jövőre, 2018-ban a 70. évfordulón ünneplünk. Sajnos ez nem valósulhatott meg. 2018. április 23-án

elhunyt. Temetésén sajnos nem tudtam részt venni, így tanulmányommal kívánok tisztelegni Pista bácsi előtt.

Interjúim során megfigyeltem, hogy a harctéren eltöltött idő részletesen és meghatározó módon jelenik meg a beszélgetések során, akárcsak a hadifogságba esés, a hadifogság rövid vagy évekig tartó szenvedése, illetve a hazajutás. A bajtársak tragikus sorsa is megjelenik az elbeszélések során. Sin Istvánnál Révész tizedes emléke jelenik meg. Bodócs Baláznál is megfigyelhető: „*Molnár Andrást akna vágta agyon, Hürkecz Ferit meg repülőgép géppuskája úgy találta el.*”²⁹ Sin István másfél órás interjúja tartalmi egyezéseket mutat más interjúkkal, ahogyan ezt tanulmányomban is próbáltam példákkal érzékeltetni. A felidézett emlékekből kivehető a bizonytalanság, a helyzetükből adódó félelem, a magány, a honvágy érzése. Kijelenthető, hogy a fronton eltöltött idő, és annak emlékei meghatározóak és különleges élettapasztalattá váltak az idős emberek emlékeikben. A háború azonban kihozta belőlük a bajtársiasságot, a szolidaritást és a felelősségérzetet. Összefoglalásként arra a megállapításra jutunk, hogy az említett három életútbeli csomópont meghatározó módon jelenik meg az idős emberek elbeszéléseiben, emlékeiben.

Interjúk, források

ÁRVAI MÁRTON interjú 1989.

BALLA PÉTER interjú 1991.

BALOGH ISTVÁN interjú 1991.

BÍRÓ FERENC interjú 1989.

BODÓCS BALÁZS interjú 1989.

BOZSIK BÉLA interjú 2015.

CZAKÓ KÁROLY interjú 1989.

GYÖNGYÖSI GYULA interjú 1988.

HUSZÁR JÓZSEF interjú 1989.

IMREI ANDRÁS interjú 1991.

JERNEI BÁLINT interjú 1989.

KAKUKK JÁNOS interjú 1989.

KELEMEN JÁNOS interjú 1989.

PÁSZTOR ISTVÁN interjú 1989.

---

²⁹ SZABÓ 2015, 145.

SIN ISTVÁN interjú 2017.

SIN ISTVÁN levele 1944. június 27-én

Irodalom

BRODARICS 1983 = Brodarics István: *Igaz leírás a magyaroknak a törökkel Mohácsnál vívott csatájáról*. Budapest : Magvető Könyvkiadó, 1983.

GYÁNI 2000 = Gyáni Gábor: *Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése*. Budapest : Napvilág Kiadó, 2000.

GYÁNI 2007 = Gyáni Gábor: *Relatív történelem*. Budapest : Typotex, 2007.

PÁSZKA 2007 = Pászka Imre: *Narratív történetformák a megértő szociológia nézőpontjából*. Szeged : Belvedere Meridionale, 2007.

ROMSICS 2010 = Romsics Ignác: *Magyarország története*. Budapest : Akadémiai Kiadó, 2010.

SIPOS 1996 = Sipos Péter: *Magyarország a második világháborúban. Lexikon A-Zs*. Budapest : PETIT REAL Könyvkiadó, 1996.

SZABÓ 2015 = Szabó Sándor: Világháborús narratívák Kunszentmártonból. In: Kiss G. F. (szerk.): *Világháborútól világháborúig*. Szeged : Belvedere Meridionale, 2015, 140–147.

SZERÉMI 1979 = Szerémi György: *Magyarország romlásáról*. Budapest : Szépirodalmi Könyvkiadó, 1979.

VASZKÓ S. – FEHÉR S. = Vaszkó Sándor – Fehér József: *Álmaikban itthon jártak. Második világháborús hadifoglyok visszaemlékezései*. Gyomaendrőd : Körösi Műhely Alapítvány, 2000.

ZAY 1980 = Zay Ferenc: *Az Lándorfejérvár elvesztésének oka e vót és így esött*. Budapest : Magyar Helikon, 1980.

„Those who could take it survived”
Interview with a hundred-year-old veteran

SÁNDOR SZABÓ

My research area is oral history, that is, narrated history. So I want to present one of my most valuable interviews in my presentation. On August 16, 2017, I made an interview with István Sin, Orosháza who celebrated his 100th birthday that year. I asked him to recall the years of the Second World War, the experience of the front and the period of captivity. István Sin and his companions were hauled in May 1943 and launched to the eastern front. At Kalinkavichy, the Soviet air strike was already under way. He remembers: *„We escaped into a bunker that protected us at least from the crackers, but all the windows in the station broke and the doors were cut off by the air pressure. The bomb crashed in 40 meters, hitting a huge hole, cutting cows in the barn. After the air strike until midnight every night, the entire unit went out into the woods because we were afraid of repeating the attacks.”* He fell into Russian captivity in November 1944, and the survivors were sent home in August 1948. He told me how he felt when he recognised his childhood friend in walking line, as they were driven to the detention center, what the daily „menu” in Russian captivity was, how a disinfection took place, and the hauling in ... *„In the wagon the toilet was in one corner. We did our job there. The days passed and we didn't know where they were taking us. We only saw the sun when they opened the door for something.”* We can learn about the Second World War memories and everyday life in István Sin's narrative more than 70 years later.